

**WANNEER
DOE JE HET
GOED EN
WANNEER
DOE JE
HET GOEDE?**

Op het jaarcongres 'Leve het Jonge Kind' in Utrecht spreekt Wilma van Esch een volle zaal professionals toe: wanneer doe je het goed en wanneer doe je het goede? Het zijn vragen die ze niet voor hen wil en kan beantwoorden. In plaats daarvan wil ze hen laten nadenken over hun eigen handelen in de praktijk: 'Ben je je bewust of dat wat jij dagelijks doet bijdraagt aan dat wat je beoogt?'

Een paar maanden terug werd ik uitgenodigd door een schoolbestuur uit Sint Maarten. In de afgelopen jaren is daar hard gewerkt aan kwaliteitsverbetering van onder andere Early Childhood Education and Care.

Ik was onder de indruk van de verbeteringen die waren aangebracht. Mooi ingerichte lokalen, airconditioning in iedere ruimte, volop materialen, waaronder digiborden. (Niet te geloven dat een dag na mijn terugkomst op Schiphol orkaan Irma met verwoestende kracht over het eiland raasde en de scholen volledig kapot achterliet...) Het viel me op dat op enkele plekken driejarigen de hele dag werkjes moesten uitvoeren. Twintig minuten per werkje en dan op naar de volgende activiteit. Bij deze activiteiten was weinig tot geen sprake van ruimte voor persoonlijk initiatief, laat staan van ruimte voor samen vrij spelen.

'IK GA EEN GRAPJE MAKEN'

Tijdens mijn observaties werd mijn aandacht getrokken door een jongen die werkte aan een houten puzzel. In de eerste vijf minuten van de werkles had hij de puzzel al vier keer foutloos gelegd. Toen keek hij me aan en zei met pretoogjes: 'Ik ga een grapje maken!' Zijn buurmeisje waarschuwde nog: 'Doe nou niet', maar hij deed het wel. Zorgvuldig legde hij alle stukjes op de verkeerde vakjes en met een tevreden gezicht keek hij op. Juist op dat moment kwam de leerkracht voorbij. Je kunt

.....
door **Wilma van Esch**

Pedagogiek

WILMA VAN ESCH

“We blijven maar meten, wegen en vergelijken in een eeuwigdurende poging om het leven controleerbaar en beheersbaar te maken”

wel voorspellen wat er toen gebeurde. De leerkracht schrok van het resultaat en corrigeerde direct.

Is hier sprake van een slechte leerkracht of is er iets anders aan de hand? Zegt dit voorbeeld misschien iets over ons goedbedoelde educatieve systeem? We kunnen zo bezig zijn met effectiviteit, plannen en organiseren, dat we soms niet meer zien wat er werkelijk in het proces met kinderen gebeurt. Dit is een creatief en slim jongetje. Maar hoe lang blijft hij creatief in het uitvoeren van deze werkjes? Wanneer haakt hij af en gaat hij ander gedrag vertonen? Na mijn observaties verzorgde ik werksessies waarin ik de leerkrachten de fotoreeks van het jongetje liet zien. Ik vroeg hun wat er nodig was om dit kind niet te ontmoedigen. Het antwoord laat zich raden: meer leermiddelen. Ook toen ik hun andere voorbeelden voorlegde, reageerden de leerkrachten vooral attribuerend: het lag vooral aan factoren die buiten hun invloedssfeer leken te liggen, zoals geld, ouders, curriculum en toezicht. Overigens wijkt deze reactie nauwelijks af van de reacties van veel leerkrachten en pedagogisch medewerkers in Nederland.

SPIEGELMOMENT

Om uit deze attributies weg te blijven en de leerkrachten wel te laten nadenken over hun eigen verantwoordelijkheid, koos ik een andere invalshoek: hun

bezorgdheid over de huidige generatie pubers. Op Sint Maarten heeft een aanzienlijk percentage jongeren het zwaar en raakt zelfs op het verkeerde pad. Ik vroeg de leerkrachten naar hun mening over wat hun jongeren nodig hebben om zich *wel* te kunnen redden op het eiland. De antwoorden op deze vraag kwamen vlot: zelfvertrouwen, verantwoordelijkheid, probleemoplossend vermogen en kritisch denken. Daarop vroeg ik wie de jongeren hiermee op weg helpen, van wie ze dat leren. ‘Niet de ouders, want die hebben het te druk. Niet de basisschool, want die is hier vooral cognitief georiënteerd’, kreeg ik te horen.

‘En jullie dan?’ vroeg ik. Toen werd het stil. Dit is geen vreemde situatie uit een andere cultuur, dit is een voorbeeld waarbij we ons, ongeacht de cultuur, allemaal de vraag mogen stellen: draagt wat wij doen altijd bij aan wat we willen bereiken, als ons beoogde doel is om een kind tot een autonoom mens te laten opgroeien? Hoeveel werkvormen, activiteiten en middelen hebben we bedacht om zelfstandigheid van kinderen te bevorderen? Een verkeerslicht in de klas kan prettig zijn, maar wanneer het bijna altijd op rood staat, wat leer je dan vooral? De kring is een mooie werkvorm om communicatie te stimuleren of om samen te vieren, maar soms zorgt die werkvorm echt onvoldoende voor welbevinden of betrokkenheid. Anders gezegd: klopt het uiteindelijke

effect bij wat we beogen? Want het grote doel van onderwijs en opvoeding is toch dat onze kinderen het redden, dat ze de wereld om zich heen begrijpen en daar stevig in leren staan.

OPVOEDEN ALS EEN CURLING-BEZEMER

Bovenstaand voorbeeld is te lezen als een pleidooi om goed te kijken naar wat er met een kind gebeurt en wat er in hem omgaat en niet alleen te kijken naar het aanbod of de activiteiten die we bedacht hebben. In het proces krijg je direct feedback op je gekozen aanpak. Als je zorgvuldig kijkt, zie je of er sprake is van een groot welbevinden en grote betrokkenheid. In het proces kun je ontdekken of je je kinderen onder- of overschat, of je goed zit met je aanpak. Maar dit écht kijken naar een kind in onze klas lijkt bemoeilijkt te worden door onze cultuur van meten en wegen. Die begint al op het consultatiebureau. Mijn kinderen waren prachtige, gezonde baby’s, maar bij ieder bezoek aan het consultatiebureau werd ik een tikkeltje onzeker. Mijn kinderen waren in lengte onder de gemiddelde curve, qua gewicht erboven. Ik had een irrealistische behoefte om dicht bij die zwarte gemiddelde curve lijn te komen, terwijl ik wist dat er niets mis was met mijn kinderen. Ik las *Oei, ik groei* en volgde nauwgezet de adviezen van het bureau op. Zelfs toen ik nachten achter elkaar bleef worstelen om mezelf en mijn dochter wakker te

krijgen voor een nachtvoeding. Ondanks dat ze totaal geen trek leek te hebben, liet ik haar drinken. Dat hield ik lang vol, tot ik tijdens een van de volgende bezoeken op het bureau te horen kreeg: 'Oh, zit je nog steeds aan de nachtvoedingen? Die mogen er al lang af, hoor!' Wat me achteraf het meest bevreedde was dat ik het controlesysteem van een externe instantie het van me liet overnemen en niet méér vertrouwde op mijn eigen waarnemingen.

Deze onzekerheid zie ik terug bij veel ouders en professionals in onderwijs en kinderopvang. We blijven maar meten, wegen en vergelijken in een eeuwigdurende poging om het leven controleerbaar en beheersbaar te maken. In de opvoeding en scholing van onze kinderen lijken we wel curling swiffertjes. Van die bezemers die telkens de baan warm- en gladstrijken, teneinde ons kroost zo wrijvingloos mogelijk naar de overkant te laten glijden. Deze beweging maken veel IB'ers, remedial teachers en ouders. Soms lijkt het wel of we ieder risico willen uitbannen. Of we kinderen de pijn van groeien willen besparen. Maar daarmee geven we ze ook niet de tijd en de rust om het zelf te leren doen. We weten echter dat ontwikkeling niet lineair gaat: we leren het beste en het diepste als we ergens moeite voor moeten doen. Als we af en toe flink onderuit gaan en weer kunnen oprabbelen.

Wat leert een kind wanneer jij de voorbereiding van zijn spreekbeurt overneemt? Is de tuimelbeker ontwikkeld voor een kind of voor de ouder? Na een paar keer een kletsnatte trui leert een kind veel sneller een goede drinktechniek te gebruiken. Na een keer uit een boom gevallen te zijn, klim je een volgende keer toch echt anders de boom in. (Hier spreekt een ervaringsdeskundige!)

COMPETENTIES VERSUS PRESTATIES

Geef kinderen de ruimte in deze leerprocessen. Dan zie je hoe ze zich ontwikkelen. Dan zie je hun competenties in plaats van slechts hun prestaties. In de afgelopen maanden heb ik mogen meewerken aan de publicatie *Ontwikkeling bij kinderen zien en waarderen. Competentiegericht observeren in het*

basisonderwijs, van de grondlegger van het ErvaringsGericht Onderwijs, Ferre Laevers. Laevers beschrijft tien competenties, zoals grove en fijne motoriek, beeldende, muzikale, talige en sociale competenties. Die worden zichtbaar in spel en activiteiten van kinderen. Hij beschrijft in zijn boek de competenties in de volwassen variant. De optimale vorm van grove motoriek is bijvoorbeeld zichtbaar in Cirque du Soleil. Deze prestaties kun je meteen relativeren, want dit niveau is absoluut niet voor iedereen haalbaar; dit is een uitstekende vorm. En toch verwachten wij van kinderen vaak op alle domeinen een hoge competentieontwikkeling terwijl gemiddelde competenties volstaan. Aan de hand van interviews met leerkrachten mocht ik de kindportretten

Pedagogiek

WILMA VAN ESCH

uitwerken. In deze portretten worden de competenties van kinderen uit de klas- sen zichtbaar gemaakt. Hieruit bleek dat professionals het moeilijk vinden om competenties van de kinderen te zien. Het lijkt gemakkelijker en objec- tiever om naar toetsen en prestaties te kijken. Het zien van de competenties vraagt oefening en observatie. Het vraagt wat van je aanpak, je rijke, uit- dagende omgeving. Het vraagt wat van je leerkrachtstijl.

COMPETENTE KINDEREN

Wat ik met leerkrachtstijl bedoel, wil ik illustreren aan de hand van een ervaring die ik een paar jaar geleden heb gehad op een Reggio-geïnspireerde voorschool in Stockholm. Ik zag daar hoe vijfjari- gen zichzelf uitdaagden. Ze wilden zichzelf tekenen op een mountainbike. Dat vraagt wat, want hoe zit een lijf op een fiets? Hoe buigt je bovenlichaam zich naar het stuur? Hoe teken je de buiging van benen op de trappers? Hoe teken je de aandrijving? Waar ontleemt de fiets een been aan het zicht en waar andersom? Het proces was vooral een proces vol frustratie. Tranen, boosheid en allerlei emoties passeerden de revue. Wat doe je op zo'n moment als begelei- der? Je zou kunnen zeggen: 'Dit is ook veel te moeilijk voor jullie, kies maar een ander werkje.' Je zou ook kunnen troosten, het overnemen, mee gaan tekenen. Maar wanneer help je kinderen echt? Juist dit zijn momenten waarin je

ze kunt leren omgaan met tegenslag, met frustratie, met het vinden van een oplossing. Kinderen kunnen leren wan- neer jij nabij bent, met echte aandacht. Wanneer jij probeert te achterhalen wat er echt nodig is, wat de ander wil, maar het niet van hem overneemt. Wanneer je niet bang bent voor de frustratie, de tranen, het verdriet. Leren zit hem in het kind te laten proberen zelf zijn op- lossing te vinden, niet in het weghalen van moeilijkheden.

De uiteindelijke resultaten zijn prachtig. Ruimte geven om competenties te ont- wikkelen betekent experimenteeruimte aanbieden, mogelijkheden creëren om wrijving en weerstand te ervaren en niet om deze weg te halen. Dan leert een kind echt. Dan zie je de kick als het gelukt is.

WANNEER DOE JE HET GOED, WAN- NEER DOE JE HET GOEDE?

Daarmee kom ik terug bij de startvraag: wanneer doe je het goed en wanneer doe je het goede? Je doet het goed wan- neer je kinderen helpt de wereld om hen heen te begrijpen, en daar weerbaar, flexibel, creatief en met zelfsturing in te staan. Je doet het goed wanneer je kin- deren ruimte geeft om te leren, om te vallen en op te staan, om het leven te leren. Om te leren samenwerken, ruzie te maken, rekening te houden, fouten te mogen maken, zichzelf te leren kennen en te ontdekken waar hun kwaliteiten liggen. Je doet het goed als ze op jou

kunnen bouwen en vertrouwen. Wellicht heb je op social media ook de foto voorbij zien komen van een boer die een afdak wilde voor zijn paarden die naast de snelweg te veel in de zon stonden. Dat mocht niet van de autori- teiten. De boer dook in de wetgeving en ontdekte dat hij wel een kunstwerk in zijn wei mocht plaatsen. En dus gaf hij een kunstenaar de opdracht om tafels en stoelen op reuzenformaat te maken. Kunst in de wei, en een schaduwplek voor zijn dieren. Deze creativiteit gun ik ieder van ons in onze scholen en kinder- opvang van harte. Het helpt je niet om voortdurend te attribueren. Durf jij de buitenmaten van het systeem te verken- nen? Ik gun ons de dans op deze buiten- maten. En bovenal gun ik kinderen volwassenen die hun potentie zien en die hun vertrouwen en ruimte geven. ★

Dit artikel is een bewerking van een artikel van Geert Bors in het tijdschrift Mensenkinderen.

WILMA VAN ESCH is doorgewinterd onderwijsspecialist. Ze heeft veel rollen gehad, van leerkracht en IB'er tot pabo- directeur en directeur in de kinder- opvang. Lange tijd was ze projectleider voor het ErvaringsGericht Onderwijs in Nederland. Wilma begeleidt, spreekt en schrijft (wilmavanesch.nl).